

УДК 373.5.015.317

АСПЕКТИ ЗРОСТАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧАСНИКІВ ХОРОВОГО КОЛЕКТИВУ В ШКОЛАХ МИСТЕЦТВ

Мащенко А. І.

Розкрито зміст педагогічно-дослідницького експерименту щодо поліпшення ефективності роботи з хором школи мистецтв підліткового віку відносно формування музично-естетичної компетентності дітей. Запропонована інноваційна система становлення музично-естетичної компетентності підлітків. У ціннісно-мотиваційному аспекті вона спрямована на покращення музичного смаку в учнів. У когнітивному плані методика має сприяти розширенню музичних знань вихованців. Практично-виконавський аспект є запорукою утвердження досконалих навичок та умінь музикувати. Експериментально доведено, що тільки комплексне втілення даних трьох методичних аспектів приводить до позитивних результатів.

Ключові слова: музично-естетична компетентність, дослідницько-педагогічний експеримент, інноваційно-освітня діяльність, мотиваційно-ціннісний, когнітивний, виконавчо-практичний аспекти компетентності, музично-емоційний стан, музично-естетичні почуття.

Раскрыто содержание педагогического исследовательского эксперимента по улучшению эффективности работы с хором школы искусств, направленной на формирование музыкально-эстетической компетентности учеников подросткового возраста. Экспериментально доказано, что предложенная автором система аспектов становления музыкально-эстетической компетентности участников хорового коллектива на практике показала позитивные результаты.

Ключевые слова: музыкально-эстетическая компетентность, педагогическо-исследовательский эксперимент, инновационно-образовательная деятельность, мотивационно-ценностный, когнитивный, исполнительски-практический аспекты компетентности, музыкально-эмоциональное состояние, музыкально-эстетические чувства.

The article clarifies the nature and content of musical and aesthetic competence. Basically, the author reveals the main principles of adolescents' formation by music in the Ukrainian school education, which is considered to be complementary in the secondary school, and also could be advancing. Musical and aesthetic adolescents' competence forms both in secondary school and adult education. The question is: "What are the work principles of out-of-school facilities in the music and aesthetic establishments among the students of this age?". The topicality of this research is caused by necessity in deeper theoretical understanding of various aspects of competence approach, as a basis of reforming the educational and training process in modern conditions.

The aim of the article is to reveal the sense and content of principles which build the foundation of the methods in the out-of-school education and direct the statement to the musical and aesthetic competence of adolescent students.

In foreign and national literature we meet a lot of competence definitions (Bader R., Mertens D., Shelton A., Raven J., Hutorskoy A., Savchenko O., Beh I., Bibik N. etc.). Despite of some differences in the meaning of this definition, we have found some common such as: person' ability and willingness to organize learning effectively, abilities, skills, experience for setting and achieving goals. There are main competencies, among which there is a general cultural one. Its brunch includes musical and aesthetic direction. In our research, we follow the general approach to competence and define the essence of "musical aesthetic competence" concept. The sense of the musical and aesthetic competence lies on its individual capacity, readiness and real opportunities to accept, integrate and experience the beauty of musical works, play (or create) it practical with understanding of the importance of this type of activity in the social and individual spheres of life and in different social relations.

The principle of national focus in education including knowledge of Ukrainian folk songs, works of local composers, ability to perform it (singing accompanied by an instrument), to feel their beauty, to recombine with the nationality, therefore with themselves. It helps to develop the ability to cherish their national identity, to understand music as an integral part of spirituality of the Ukrainian people. Ukraine is a country, which is home for several dozen ethnic groups, or so-called minorities. The Constitution of Ukraine declares that the country supports and creates conditions for the development of their national identity. The representatives of these peoples and ethnic groups should not feel reduced in their rights. Therefore, in the areas where national minorities populated in out-of-school institutions should create special creative nationally directed teams. If in the choir, band, orchestra etc., several participants belong to certain nationalities their national works should be included in repertoire. However, all teenagers are the members of the creative teams must be able to sing in Ukrainian language, perform Ukrainian music to feel that they are the citizens of Ukraine, to be a part of Ukrainian nation, to be formed as a patriot for the whole ethnic homeland.

Key words: competence, musical and aesthetic competence, principles, methods, national orientation, culture, responsibility, humanity, teenager, person, individual, personal orientation, musical taste.

Постановка проблеми. У школах мистецтв на перший план висувається завдання якісно навчити вихованців виконувати музичні твори. При цьому недостатня увага приділяється формуванню музично-естетичної компетентності учнів як цілісної можливості їхнього зрілого мотиваційно-ціннісного ставлення до музичної скарбниці, володіння глибокими знаннями про неї, потребами музикування протягом наступного життя, здатності успішного включення до динамічного культурного простору й часу ХХІ ст. Проблемою залишається вирішення даної суперечності.

Аналіз досліджень. Для розуміння особливостей компетентного підходу в мистецькій, зокрема в музичній освіті, важливе методологічне навантаження несуть праці С. Горбенка, Л. Масол, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського, О. Савченко та ін. Низка українських дослідників безпосередньо вивчає процес удосконалення музично-естетичного виховання учнів основної школи в умовах позашкільної освіти. Так, Т. Фурсенко закономірно вбачала поліпшення стану позашкільної роботи з підлітками шляхом оволодіння ними різними музичними жанрами [5, с. 32–35]. С. Ліпська розробила концептуальні засади ефективності виконавської майстерності учнів ДМШ [3]. С. Ковальова запропонувала цікаву модель комплексного формування учнівської музично-естетичної компетентності [1, с. 66]. М. Фадєєва справедливо наголошує на значенні розвитку культури підлітків [4]. Н. Коренистова детально розробила методи взаємодії сім'ї і позашкільного закладу з формування естетичної компетентності дітей [2, с. 93–95].

Проте спеціальних досліджень з формування музично-естетичної компетентності підлітків у конкретних колективах ДМШ бракує.

Мета статті. На основі наукового обґрунтування і даних експерименту можна запропонувати низку інноваційних методичних аспектів покращення музично-естетичної компетентності підлітків, охоплених участю в хоровому колективі дитячої музичної школи.

Музично-естетична компетентність у змістовому плані включає три основні аспекти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та виконавчо-практичний. Спираючись на теоретичні обґрунтування в літературі, досвід викладачів ДМШ та власні напрацювання, ми розробили систему методичного поліпшення процесу формування музично-естетичної компетентності учасників хору. Програма вмістила всі три вищезгадані аспекти, що включили ряд блоків інноваційного дидактичного спрямування. При цьому інноваційність педагогічного процесу ми вбачали не в будь-якому його якісному вдосконаленні, а в його зорієнтованості особистості на активні, конструктивні дії, спираючись на розвинене мислення, конкретне вміння, творчі початки [6, с.86].

Мотиваційно-ціннісний аспект методики включає низку блоків.

1. Установчо-ціннісний:

- ефективно залучення музично обдарованих дітей до позашкільних закладів шляхом відвідування занять у ЗОШ;

- панування атмосфери доброзичливості, зацікавленості в колективі;
- переконання учнів у їхніх можливостях досягнення хорошого музикування;
- створення системи спадковості, взаємодопомога поколінь учасників хору.

2. Емоційно-музичної дії:

- досягнення позитивної емоційної сфери під час розучування і виконання творів;

- утвердження методу переживання успіху в концертних виступах, у музичних конкурсах і фестивалях;

- поєднання моральних і матеріальних стимулів до занять музикою.

3. Репертуарна зацікавленість учасників:

- технічна доступність твору для виконання;

- різноманітність музичних напрямків і жанрів у репертуарі;

- високоякісність музичних творів для виконання;

- українська спрямованість репертуару;

- зростаюча участь вихованців у підборі репертуарних творів;

- оволодіння учнями методом порівняння у музичній сфері;

- самостійне вивчення улюблених творів удома;

- вироблення здатності індивідуальної художньої оцінки музичних творів та їх виконавців;

- формування твердого високохудожнього смаку і толерантного ставлення до різних музичних типів, жанрів.

Оптимізацію процесу формування когнітивного блоку музично-естетичної компетентності учасників хорів ДМШ ми, насамперед, вбачаємо у спланованій кооперації зусиль керівників хорових колективів з викладачами спеціальних інструментів та теоретичних дисциплін. Позитивні наслідки мають дати:

- практика систематичного аналізу хорових творів та проспівування за нотами хорових партій на уроках теоретичних дисциплін;

- виконання хорових партій репертуару на спецінструментах;

- ведення учнями щоденників прослуховувань та виконання ними музичних творів;

- співробітництво викладачів різних профілів в організації учнів для відвідування концертів професійних колективів окремих виконавців;

- проведення диспутів після прослуховування концертів.

У становленні виконавчо-практичного аспекту музично-естетичної компетентності підлітків у ДМШ ми теж вбачаємо низку спільних методичних елементів:

- планове створення системи навчально-виховної роботи, у якій практичне музикування базувалося б на мотиваційно-ціннісних та когнітивних особистісних надбаннях, водночас розширюючи і поглиблюючи їх зміст;

- творче проведення занять за науково-обґрунтованою схемою, яка б охоплювала всі сторони формування виконавчо-практичних навичок і вмінь дитини;

- проведення занять як групами (гласовими партіями), так і колективом у цілому;

- практика нестандартних форм проведення репетицій (заняття-презентація, заняття-концерт, заняття-диспут і т. п.);

- застосування ігрових методів навчання з урахуванням специфіки занять;
- завдання з виховання музичного слухового самоконтролю;
- залучення до створення музично-образної інтерпретації, імпровізації, композиції;
- індивідуальні форми роботи із солістами, учасника хору;

поступове активне включення всіх учнів до участі в концертах, музичних конкурсах, фестивалях починаючи з міських і включно до всеукраїнських і міжнародних.

Вищезазначені методичні напрацювання були впроваджені у навчально-виховний процес хору середніх класів "Дзвіночок" школи мистецтв м. Чернігова. Паралельно до експериментального колективу було визначено аналогічний контрольний. На початку експерименту і в його кінці проведена спеціально розроблена діагностика сформованості рівнів музично-естетичної компетентності учасників цих колективів. Результати її відображені у наступній таблиці:

Показники сформованості рівнів музично-естетичної компетентності учасників хорів школи мистецтв м. Чернігова

Рівні	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
	Експериментальний хор		Контрольний хор	
Високий	25,6 %	34,9 %	25,1 %	26,3 %
Середній	49,2 %	52,8 %	49,5 %	49,2 %
Низький	25,2 %	12,3 %	25,4 %	24,5 %

Як бачимо, в контрольному підлітковому колективі рівень музично-естетичної компетентності суттєво не змінився, а в експериментальному відбулися значні зрушення на краще. Так, виросла кількість учнів, віднесених нами до високого рівня компетентності; з 25,6 % до 34,9 %. Це відбулося за рахунок учнів середнього рівня, що, у свою чергу, поповнився вихідцями з низького рівня компетентності, чисельність якого скоротилась з 25,2 % до 12,3 %. Це означає, що обрані нами форми й методи навчання позитивно вплинули на всі складові музично-естетичної компетентності учнів.

Подасмо середні показники окремо в різних естетично-компетентнісних аспектах:

1. У мотиваційно-ціннісному аспекті свідомості підлітків відбулися освітні суттєві позитивні зрушення:

- посилилось ставлення до музики як важливого компоненту формування особистості (у 41 % учнів – проти 24,3 %);
- відбулась значна зміна цінностей на користь потягу до класичної музики (збільшилося учнів з 25,4 % до 47,2 %);
- більшість (62 %) на перший план ставить українську музику, зокрема народну;
- поглибилась потреба у постійному музикуванні протягом наступного життя (з 36 % учнів до 69 %).

2. У когнітивному аспекті свідомості учасників експерименту виявлено такі зміни:

- суттєво зросли знання про музику як суспільне явище, про її соціальну прогресивну роль (у 69,2 % учасників);
- постійним став інтерес до поповнення музичних знань (у 70 % опитаних);
- добре оволоділи нотною грамотою для самостійного вивчення репертуарних і позапрограмних пісень (75 % учасників проти 35 %).

3. Практично-виконавський аспект підлітків поліпшився у таких суттєвих напрямках:

- всі беруть участь у концертах і конкурсних виступах;
- хор школи мистецтв "Дзвіночок" став лауреатом Всеукраїнського конкурсу у середній віковій категорії, що свідчить про ріст уміння колективного співу;
- лауреатами міжнародного конкурсу з сольного співу стали 2 учні, всеукраїнського – 3 учні.

Якщо така оптимізація навчально-виховного процесу призвела до значних позитивних якісних змін у значній кількості (а іноді і в усіх) учасників експериментального колективу, то напрашується висновок, що подальше постійне творче використання запропонованої методики, безсумнівно, позитивно впливатиме на формування музично-естетичної компетентності учнів основної школи, відповідно до вимог сучасності, до потреб реформування освіти й виховання.

Література

1. Ковальова С. Дидактична модель формування предметних компетентностей на уроках музичного мистецтва / С. Ковальова // Проблеми підготовки сучасного учителя. – К., 2013. – № 8. – Ч. I. – С. 64–70.

2. Коренистова Н. Г. Формирование эстетической компетентности учащихся / Н. Г. Коренистова // Культура и образование : сб. статей. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2009. – Вып. 10. – С. 92–98.

3. Ліпська С. Л. Концептуальні засади організації музичного навчання учнів у закладах позашкільної спеціалізованої освіти [Електронний ресурс] / С. Л. Ліпська // Рукописи книжок. VI Культурологічні читання пам'яті Вол. Подкопаєва. – Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=26. – Назва з екрана.

4. Фадеева М. П. Развитие музыкально-эстетической культуры подростков в условиях дополнительного образования : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Фадеева М. П. – Тамбов, 2000. – 23 с.

5. Фурсенко Т. Аналіз сучасного стану позашкільної роботи з підлітками у сфері музики / Т. Фурсенко // Рідна школа. – 2007. – № 7/8. – С. 32–35.

6. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність / В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 360 с.